

Ocene in poročila

Tanja Žigon, Zgodovinski spomin Kranjske : življenje in delo Petra Pavla pl. Radicsa (1836-1912). Zveza zgodovinskih društev Slovenije, Znanstvena založba Filozofske fakultete, Ljubljana 2009, 469 str., ilustr. (Knjižnica Kronike, časopisa za slovensko krajevno zgodovino: zv. 12)

Obsežna monografija o zgodovinarju Petru Pavlu pl. Radicsu, ki jo je napisala germanistka in zgodovinarica Tanja Žigon, je temeljito in vse hvale vredno delo, ki nam zelo natančno prikaže življenje in delo tega enega najpomembnejših raziskovalcev zgodovine Kranjske, ki pa je bil pri nas precej manj upoštevan, kot bi si zaslužil, potem ko je sklenil svoje zemeljsko poslanstvo. Prav gotovo zato, ker je bil pač Nемеc in je vse napisal v nemščini. Za širšo slovensko javnost ga je Žigonova znova odkrila in mu dala mesto, ki mu gre.

Delo je napisano na podlagi skrbnega raziskovanja arhivskih virov v arhivih v Ljubljani, Zagrebu, na Dunaju, v Münchnu, Weimarju, Nürnbergu, Ennsu, Gradcu (seznam na str. 439-441), časopisnih, ustnih in internetnih virih (str. 441-442) in obširni literaturi (str. 443-457). Za podrobnejši uvid v Radicsevo raznovrstno zgodovinarsko in publicistično dejavnost in za nadaljnje študije so dragocene priloge. Najprej gre za najpopolnejšo bibliografijo Radicsevih del (str. 301-350), v kateri so zajeti tudi nekrologi ob njegovi smrti, članki o njem in njegovih predavanjih in recenzije njegovih del. Temu sledi bibliografija Radicseve žene Hedwige, roj. Kaltenbrunner, njegove zveste pomočnice in doslej neznane ali skoraj neznane pesnice (str. 351-357), pa popis gradiva o nemškem gledališču na Kranjskem in še posebej v Ljubljani (str. 358-380). Nazadnje pa je kot priloga objavljen popis gradiva v Radicsevi zapuščini v Narodnem muzeju v Ljubljani (str. 381-438). Knjigo poživlja kar 62 fotografij Radicseve družine in njegovega dela, večina doslej neznanih in neobjavljenih. Za naše razmere je tudi povzetek v nemškem jeziku zelo obširen (str. 279-300), s čimer seveda ne mislim, da to ni prav.

Na nekaj manjših netočnosti, ki pa ne zmanjšujejo pomena tega res hvalevrednega dela, pa naj le opozorim. Na str. 34 Alexander baron von Jordis (1743-1818) ni bil feldmaršal, pač pa feldmaršallajtnant ali podmaršal. Isto velja na str. 388 za Crenevilla, pravzaprav je njegovo ime Franz Maria Johann grof Folliot de Creneville (1815-1888), ki je bil prav tako feldmaršallajtnant od 1857, deset let kasneje pa je postal general topništva ali feldcajmajster.



Tanja Žigon
Zgodovinski spomin
Kranjske
Življenje in delo
Petra Pavla pl. Radicsa (1836-1912)



Tudi Franz Xaver baron von John (1815-1876) je bil 1866 feldmaršallajtnant in od 1873 feldcajgmajster¹ in tudi vojni minister v Belcredijevi, Beustovi in Auerspergovi vladi. Cesar je imel naziv veličanstvo in ne visočanstvo (str. 42), v izvorniku "Majestät" in ne "Hoheit", kar pa se danes vse pogosteje napačno prevaja. Hedwiga Kaltenbrunner je bila v samostanski šoli v znamenitem Kremsmünstru, ne pa v Kremsu, kar je razvidno tudi iz nemškega besedila (str. 90). Die Übungsschule (str. 102) prevajamo kot vadnica, kar je bilo tedaj učiteljsišče. Dunaj se deli na okraje in ne na okrožja, tako npr. Erdberg (str. 105), ki je bil že od 1850 del tretjega dunajskega okraja in je zanimiv tudi zato, ker je bil v tej stari vasi ujet angleški kralj Rihard Levjesrčni.

Morda je bil Erwin Radics tisti, ki ga omenja Leopold baron Edelsheim - Gyulai v pismu Pavlu Turnerju 3. novembra 1906, da ga videva vsak dan v Budimpešti (str. 105).² Bolj zanimiv pa je bil mož Pavle Radics Eugen Franc Walland, ki je bil sin kranjskega okrajnega tajnika Antona in matere Jovane, roj. Branc in ki je res postal general, vendar je bil v času poroke s Pavlo le stotnik. V prvi avstrijski republiki je postal 1920 major in 1935 polkovnik. Po anšlusu se je takoj vključil v nemško armado in postal s 1. novembrom 1941 tudi generalmajor. Bil je premeščen k letalstvu in tam služil od januarja 1939 do konca maja 1942, nazadnje kot komandant IV. letalske gradbene brigade.³

Avtorica stalno sloveni feldmaršallajtnanta s feldmaršalom, kar ni ustrezno, saj je feldmaršal znatno višji čin. Feldmaršallajtnanta slovenimo s podmaršalom ali kar feldmaršallajtnantom, zadnje čase pa se pojavlja tudi feldmaršalporočnik. Feldmaršal se je začel uporabljati v začetku 17. stoletja in kolikor mi je znano, je bil prvi nosilec tega čina grof Johann Tilly, ki ga je dobil 1605.⁴ Od tridesetletne vojne dalje je bilo feldmaršalov več, po koncu napoleonskih vojn pa spet manj. Radetzky je postal feldmaršal šele 1836, zadnji pa je to postal Heinrich Hess leta 1859. Novi feldmaršali so postali šele v času prve svetovne vojne, ko je bil uveden tudi čin generalpolkovnika (Generaloberst), ki ga prej ni bilo. Na koncu prve svetovne vojne in ob koncu dvojne monarhije je bilo devet feldmaršalov: trije nadvojvodi Eugen, Friedrich in Josef August ter generali Conrad von Hötzendorf, Kövess von Kövesshaza, Krobotin, Böhm-Ermoli, Borojević in Rohr von Denta.⁵ Mimogrede naj omenim, da je bil nadvojvoda Eugen zadnji Habsburžan, ki je bil veliki mojster nemškega viteškega reda in je kot tak sodeloval tudi pri ustanovitvi redovnega konvikta v Ljubljani leta 1896/1897.⁶

Franc Rozman

¹ Antonio Schmidt-Brentano: Die k.k. bzw. k.u.k. Generalität 1816-1918, Österreichisches Staatsarchiv. Wien 2007.

² Darko Friš, Mateja Matjašič Friš: Turner Pavel, zv. 3. Maribor 2007, str. 149.

³ Karl Friedrich Hildebrand: Die Generale der deutschen Luftwaffe 1935-1945, zv. 3, Osnabrück 1992, str. 464-465; Nadškofijski arhiv Ljubljana, rojstna knjiga župnije Kranj 1880-1894, str. 19.

⁴ Antonio Schmidt-Brentano: Kaiserliche und k.k. Generale 1618-1815, Österreichischer Staatsarchiv. Wien 2006.

⁵ Gl. op. 1.

⁶ Brigitte Hamann: Die Habsburger. Wien 1988, str. 101.